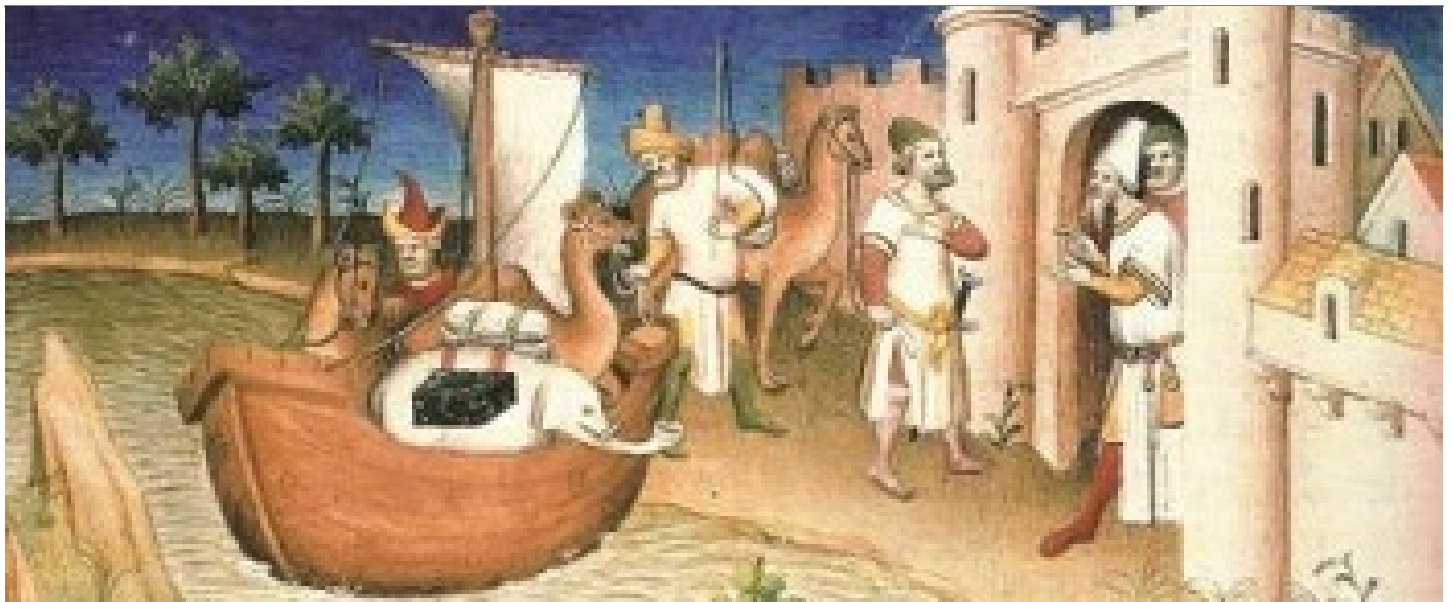

Jordanus Catalanus, el primer europeu Índia endins

Autor: Marc Pons

Data de publicació: 21-01-2022

El viatge de Jordanus Catalanus va despertar l'interès de les classes mercantils i de les cancelleries de l'època. Article d'En Marc Pons editat a 'Elnacional.cat' el 16 de gener del 2022.

Jordanus Catalanus: el primer europeu modern que es va endinsar a l'Índia

Mar d'Alboran (quadrant sud-occidental de la Mediterrània), 6 de setembre de 1339. Fa 682 anys. Les Galeres de Catalunya, comandades per l'almirall Jofré Gilabert de Cruïlles, derrotaven un combinat naval musulmà, format per les armades dels regnes nazarita de Granada i benimerí de Fes, en la decisiva Batalla de Ceuta. Aquella guerra naval, relativament allunyada de la zona d'influència directa catalana, tenia un claríssim propòsit: obrir l'estret de Gibraltar i la sortida a l'Atlàntic a la navegació comercial, a la recerca d'una ruta que, circumval·lant Àfrica, havia de conduir els mercaders catalans, valencians i mallorquins a l'Índia. Aquell projecte havia adquirit una volada extraordinària des que Jordà de Catalunya (Jordanus Catalanus) havia retornat del seu llarg viatge a l'Índia i havia divulgat les riqueses i les meravelles d'aquella terra.

Detall del 'Llibre de les Meravelles', de Marco Polo / Font: Bibliothèque Nationale de France

Qui era Jordanus Catalanus?

Jordà de Catalunya, que en la documentació de l'època apareix com a Jordanus Catalanus, era un frare dominic (de l'orde dels Predicadors) que, segons algunes fonts, havia nascut a Occitània i segons unes altres en algun indret de Catalunya. Sigui com sigui, durant la seva vida, va estar intensament relacionat amb la cancelleria de Barcelona i amb la seu pontifical cismàtica d'Avinyó, que, durant dècades, es va sostenir amb el suport polític i militar de la Corona catalanoaragonesa. També, fos quin fos el seu indret de naixement, quan, en el retorn del seu viatge, el pontífex Joan

XXII el consagra com a bisbe de Columbo —al sud de l'Índia— l'any 1330, l'anomena amb l'indubtable patróim Catalanus. I el llibre de viatges que publicaria (*Mirabilia Descripta*, 1327-1330) va ser escrit en llatí, però estava farcit de catalanades.

Quin era el propòsit de Jordanus Catalanus?

Jordanus Catalanus era un predicador, i el seu propòsit era evangelitzar l'Índia. En el seu primer viatge (1311-1327) va dirigir un petit grup de quatre missioners franciscans que havien de tenir una primera presa de contacte amb aquell món i crear una mínima infraestructura evangelitzadora. En aquest punt és important esmentar que, en aquell context històric, l'evangelització era una de les tres potes de la ideologia imperial de l'època (les altres dues eren la conquesta militar i la colonització econòmica). La iniciativa evangelitzadora de Jordanus només era la punta de llança d'una empresa molt més ambiciosa: en els seus comentaris proclamaria que la derrota dels musulmans que, en aquell moment obstruïen la via comercial cap a Extrem Orient de la Mediterrània oriental, havia de venir d'una aliança cristiana entre europeus i hindús.

On va anar Jordanus Catalanus?

En aquell primer viatge (1311-1327), Jordanus Catalanus i els seus quatre franciscans van embarcar a Messina (Sicília, que llavors estava governada pels Bel·lònides de Palerm), fins a Constantinoble, passant —molt reveladorament— pel ducat almogàver de Neopàtria. Des de Constantinoble, seguint el camí dels convents cristians de la regió del Pont, van arribar a Armènia. I des d'allà, van tornar en direcció sud, van travessar Pèrsia —seguint el curs dels rius mesopotàmics— i, posteriorment, resseguint la línia de la costa del golf d'Oman i del mar d'Aràbia, van arribar fins a l'extrem sud-occidental de l'Índia, més concretament a la ciutat de Columbo (posteriorment colònia portuguesa de Coulao, més endavant colònia britànica de Desinganadu i, actualment, Kol-lam, estat de Madràs, Índia).

Mapa portuguès de l'Índia (1519), obra del cartògraf Jorge Reinel / Font: Bibliothèque Nationale de France

Què va fer Jordanus Catalanus a l'Índia?

Jordanus Catalanus no va ser el primer europeu modern que va arribar a l'Índia. Els comerciants genovesos de l'època ja havien creat alguns petits establiments colonials a la costa de Bombai. I, encara més, va ser el primer europeu que viatjava més enllà del riu Ganges. L'explorador i comerciant venecià Marco Polo l'havia precedit a finals del segle anterior, però sí que seria el primer europeu modern que s'endinsaria a les entranyes del món hindú.

Quan la petita expedició de Jordà va iniciar la seva tasca evangelitzadora, va disparar totes les alarmes del poder local. El soldà, líder de la minoritària elit musulmana governant, va ordenar la detenció, empresonament, tortura i execució dels quatre franciscans. Jordà va aconseguir escapar; però, durant anys i fins que va poder retornar, va deambular ocult per l'immens territori de la península de l'Hindustan.

Mapa genovès d'Europa, Àfrica i Àsia (1505), obra del cartògraf Nicolò de Caverio / Font: Bibliothèque Nationale de France

Què va descriure Jordanus Catalanus del seu viatge a l'Índia?

Durant els anys que va deambular per l'Índia, Jordà de Catalunya va anotar tot allò que el va sorprendre. El seu llibre de viatge *Mirabilia Descripta* (les Meravelles Descrites) és un relat de la vida social, política i econòmica de l'Índia del segle XIV; de les riqueses en forma d'espècies, teixits i metalls, i de la varietat zoològica d'aquell món (va quedar especialment impressionat pels elefants i pels cocodrils). Jordanus Catalanus es convertiria en una mena de Marco Polo català a l'Índia, amb la diferència que la seva trajectòria no va estar abillada dels luxes que van acompanyar la vida del venecià a l'Extrem Orient. No obstant això, el seu relat, dotat d'una impressionant riquesa de detalls, no quedaria en res. Des d'un primer moment mereixeria l'atenció dels poders europeus de l'època, especialment del Pontificat.

Quines iniciatives va impulsar el viatge de Jordanus Catalanus?

Les Meravelles Descrites de Jordà de Catalunya (1327-1330) seria l'equivalent al Llibre del Milió de Marco Polo (1298)

o el Rihla d'Ibn Battuta (1354). Serien tres obres fonamentals de l'època, imprescindibles per explicar una nova ideologia de les classes mercantils europees, que impulsaria els primers viatges atlàntics: des dels primers viatges genovesos, portuguesos i catalans a la costa atlàntica africana (principis del segle XIV) fins als primers viatges colombins (finals del segle XV). A Catalunya, no tan sols es va posar de manifest en l'operació militar del mar d'Alborán (1339), sinó també en l'empresa colonitzadora de les Canàries (a partir de 1346), concebuda per accedir a les fonts de proveïment d'or, d'espècies i d'esclaus de l'Àfrica subsahariana, i a la recerca de la ruta marítima fins a l'Índia que circumval·lava el continent africà.

Catalanus, Colom, Cabot

Tot això el que posa en relleu és que l'empresa colombina (1492-1500) no va sorgir per generació espontània, sinó que va ser la culminació (tot i que, inicialment, és un viatge més) d'una sèrie de viatges anteriors —que es remuntaven a principis de la centúria del 1300 i que havien forjat un canvi de paradigma (una nova ideologia de les potents classes mercantils; sobretot catalanes, genoveses, venecianes i portugueses)— que projectaven la seva ambició cap a l'Atlàntic. L'empresa de Colom (planificada i finançada a València, 1484-1492), o la de Cabot (planificada i finançada a Bristol, però filla de l'empresa colombina valenciana, 1492-1497), no haurien estat mai possibles si, amb anterioritat, viatgers com el català Jordanus Catalanus o cartògrafs com el mallorquí Abraham Cresques no n'haguessin posat els fonaments.

Marc Pons

Barcelona,

Diumenge 16 de gener de 2022

https://www.elnacional.cat/ca/cultura/marc-pons-jordanus-catalanus-europeu-modern-endinsar-india_695862_102.html